

BRNĚNSKÉ IMPULZY PRE LITERATÚRU O LITERATÚRE

Milena Šubrtová: *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež*, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Spisy PF MU, svazek č. 104, Brno 2007, 127 s.

Milena Šubrtová: *Brněnské impulzy v literatuře pro děti. Z dějin světové literatury pro děti a mládež I*, edice Ladění, BM Typo, Brno 2007, 67 s.

Nielen dnes už tradičné, veď čas plynie, ale predovšetkým latentne invenčné výskumné a univerzitné vzdelávacie centrá pri štúdiu literatúry pre deti a literatúry pre mládež sa uchovali v Brne, Ostrave a v Českých Budějoviciach. V súvislosti s týmito univerzitnými mestami sa oplatí, no predovšetkým sa musí spomenúť latentnosť vo výskume literatúry pre mladých čitateľov, lebo ani druhá polovica 20. storočia, ale ani hektické 90. roky neoslabil ich literárnovedný záujem o tvorbu, čítanie, hodnoty a názorové smerovanie v umení pre najmladších a mladých (budúcich latentných) čitateľov, a to ani vtedy nie, keď pražské zázemie sa v tomto výskume utiahlo a časopis Zlatý máj postupne stratil svoje literárnovedne nezastupiteľné miesto. Túto situáciu možno spôsobila koncepcia akademického štúdia literatúry pre mladých čitateľov, ktorá platila do začiatku neukončených reforiem na vysokých školách humanitného smeru, teda jej nie kontinuitné literárnovedné a hodnotové pochopenie v kontexte národnej (svetovej), a tomu aj zodpovedajúca „distribúcia“ medzi programami literárnovedného štúdia na pedagogických a filologických fakultách.

Personifikovaný Čas problém nastolí, ale poučený „skúsenosťou“ (vy)rieši. Napokon skutočnosť je taká, že čas dal v moderných, inovovaných a v inak obnovovaných koncepciách aktuálneho systému vzdelávania aj prostredníctvom literárnej vedy za pravdu tým, ktorí sa dožadovali celostnosti štúdia literatúry bez „vekových“ a „recepčných“ limitov.

Odpoveď na hľadanie spôsobu, metódy a koncepcie, ako študovať jav umelecká literatúra a literárna veda, ako rešpektovať jedinečnosť národnej a inonárodnej literatúry vo vzťahu k typu čitateľa, ale predovšetkým, ako zvyrazňovať osobitosť procesu, ktorý prebieha v literatúre o literatúre odborne presvedčivo dávajú práce Jaroslava Tomana, Svatavy Ubanovej a Mileny Šubrtovej. V tejto súvislosti sa treba dovolávať ich študijnej literatúry pre filológov pedagogických a filologických fakúlt, a to i preto, lebo úspešne prežíva predstava posledných rokov, že od 90. rokov má akademický študent neobmedzený prístup k literatúre zo svojho odboru, či sa už myslí na súbory publikovaného heuristického alebo materiálového výskumu, alebo na odborné časopisy, preklady i pôvodnú monografickú alebo syntetickú literatúru.

Milena Šubrtová ponúka odbornej verejnosti prácu s nie tradičným problémovým záujmom, ak myslíme na objekt recepcie a typológiu umeleckej literatúry, *Tematiku smrti v české a světové próze pro děti a mládež*. Autorka je svojím výskumom ukotvená už viac rokov v problematike čítania pre mladých čitateľov v súbore svetová literatúra. V skriptovej edícii literatúry pre študentov bohemistiky na Pedagogickej fakulte MU im už sprístupnila Kapitoly ze světové literatury pro mládež I–II (Brno: CERM 1998), no v roku 2007 sa rozhodla spracovať vo vzťahu k „celku“ sveta literatúry projekt *Z dějin světové literatury pro děti a mládež I*, ale v globalizovanom rešpektovaní významu (akademického) regiónu zas *Brněnské impulzy v literatuře pro děti. Z dějin světové literatury pro děti a mládež I*. Literárnohistorický záber Mileny Šubrtovej sa osvedčene spoľahol na metódu kondenzovaného „blokového“ výkladu vývinu detskej literatúry ako celku od 17. storočia po koniec 19. storočia tak, aby na jednej strane upozornil na odlišnosť prístupu k čítaniu pre mladých vo svetovom, európskom i národnom prostredí a na druhej strane sa sústredil na genézu genologického odvíjania tejto literatúry vo svojom čase, v konkrétnom kultúrnom a národnom koncepte od druhého a žánrového vývinu povedomia národnej umeleckej beletrie.

Azda i preto knižne zverejnená *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež* ťaží svoju tému, literárnovedne uchopený problém a vývinový proces i „čas“ pre beletriu typovo, sociálne, psychologicky, emocionálne aj inak prirodzene neustáleného príjemcu zo Šubrtovej výskumu „svetovej“ a „národnej“ literatúry. Vývinovo prirodzená a nezastupiteľná premenlivosť mladého človeka v role čitateľa či literárnej postavy sa vo výklade Mileny Šubrtovej dostáva kultúrnym

riečiskom do paradoxného kontaktu s „neprirodzene“ zrýchleným intelektuálnym, sociálnym napredovaním mladého človeka v role člena modernej rodiny a postmoderne otvorenej spoločnosti. Látka, téma, problém, etika, emocionalita... odvodené od javu, predstavy, mystiky i empirie smrti sa v koncepte knižnej práce parcializujú raz vo väzbe na poetiku, potom na estetiku a napokon na sémantiku smrti vo umeleckom texte. Ak autorka knižnej práce nechcela podstúpiť rozostup medzi druhom a ním limitovaným žánrom literárnovednej výpovede a hodnotiacimi syntézami svojho „pohybu“ po (tematikou) neobyčajnej textovej ploche, zvolila si – a nie v rozpore so zámerom predložiť sondu do „témy“ – komentovaný výklad konkrétneho textu, v ktorom dominuje kultivované poznávacie a morálne reflektovanie jestvujúceho javu, poznaného procesu na osi príčina a následok až po kultúrnu symboliku a podobenstvá „materializovaného“ času: život – smrť/smrť – život.

Obidve práce Mileny Šubrtovej – *Tematika smrti v české a světové próze pro děti a mládež* aj *Brněnské impulzy v literatuře pro děti. Z dějin světové literatury pro děti a mládež I* – vypovedajú o autorky a jej rozhladenosti v predmete zvoleného literárnovedného výskumu, ale i to, že do výskumu literatúry v literatúre ako celku sa začína vstupovať dverami, na ktorých visí príkaz: neufemizovať reálny svet (moderných) detí. A to by malo znamenať pre spoločenské vedy aj literárnu vedu dnes i v najbližšej budúcnosti azda i to, že autor textu, vykladač vývinu literatúry, čitateľ literárnej výchovy, kultúra ako systém sústredený aj na procesuálne fyzické, sociálne, intelektové (...) podmienky detského príjemcu umenia má, ba viac, musí chápať deti a mládež (tínedžerov) v ich „novej“, nie vždy tradične koncipovanej detskej role, ale – a na to autorka kladie dôraz – už podľa pravidiel kultúrne zrelej a hodnotovo emancipovanej otvorenej spoločnosti našej súčasnosti.

Viera Žemberová

MEZI TEOLOGIÍ A LITERÁRNÍ VĚDOU

Zofia Zarębianka: *Czytanie Sacrum*, ed. Myśli ocalone I, Seria Filozoficzno-Humanistyczna, red. Tadeusz Ślawek, Stowarzyszenie Pisarzy Polskich a Instytut Wydawniczy „Maximum“, Kraków – Roma 2008, 320 s.

Už veľký poľský romantický básnik Cyprian Kamil Norwid si povzdychl, proč se teologové nezabývají uměleckými díly nasycenými prvky *sacrum* a proč je nevykládají percipientům tak, aby je mohli lépe pochopit. A někdejší poľský papež Jan Pavel II., sám básnik a dramatik (Karol Wojtyła), se vyjadril, že k tomu, aby čtenář taková díla naplno vnímal, potřebuje mít, v případě literatury, vejn znalosti literárněvědné, ale rovněž teologické. A že je povinností teologů, aby takováto díla veřejnosti otevírali, poskytovali klíč k zpřístupnění pokladů uzamčených uvnitř.

Tyto souvislosti (a ještě mnohé další) mne napadly, když jsem se probíral nejnovější knihou *Czytanie Sacrum* Zofie Zarębianky, profesorky katedry literatury 20. století na krakovské polonistice, básničky a esejistky. Autorka se literárněhistoricky, teoreticky a kriticky zabývá mj. poezií Anny Kamińskiej a právě literaturou s prvky *sacrum* – např. v publikacích *Tropy sacrum w literaturze XX wieku* (2001) nebo *O ksiązkach, które pomagają być* (2005). Stejná znamení nesou i její básnické sbírky – z poslední doby třeba *Niebo w czerni* (2000), *Jerozolima została zburzona* (2004) či *Wiersze: Pierwsze* (2008).

Nejnovejší literárněvědný opus Zarębianky je knihou jedenačtyřiceti studií, reflexí, metodologických a teoretických zamyšlení a interpretací, k nimž daly podnět knihy poľských autorů od meziválečného období do současnosti (mj. Kuncewiczowa, Gałczyński, Miłosz, Różewicz, Herbert, Szymborska, Wojtyła, Kamińska, Ferenc, Jankowski, Twardowski, Barańczak, Zagajewski, Świetlicki), ale rovněž spisovatelů zahraničních (Rilke, Bernanos, Hesse, Auster, Brodski). Autorka tak navázala na svou knihu z roku 2001 (viz výše), která se zabývala literárněvědným prostorem vymezeným motivy a hermeneutickými perspektivami literárních textů.

Recenzovanou knihu předznamenává úvod s podtitulem *Co to znamená „čist sacrum“?*, v němž Zarębianka vysvětluje, že takto vymezené úsilí je pro ni postížení znaků a významů *sacrum* v meta-